

EVROPSKÁ UNIE
Fond soudržnosti
Operační program Technická pomoc

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

MAPOVÁNÍ RIZIK KORUPCE V REGIONECH ANALÝZA KORUPČNÍCH RIZIK Z POHLEDU OBČANSKÉ A ODBORNÉ VEŘEJNOSTI

(Výstupy semi-strukturovaných rozhovorů)

Zpracovali:

Jaroslav Tauchman, Daniela Fialová

ASTRA – Asociace pro transparentnost, z. s.

Sokolovská 260/143 180 00 Praha 8

www.astracr.cz

dufkova@astracr.cz

MANAŽERSKÉ SHRUTÍ

Téma korupce na úrovni regionů a obcí je v České republice dlouhodobě opomíjené a přehlížené. A to přes to, že se často jedná o nejbližší a bezprostřední kontakt s těmito negativními sociálními jevy. Lokální případy korupce a klientelismu a jejich vnímání přitom hrají jednu ze základních rolí vztahu občana k celému společenskému systému, státu a demokracii.

Korupční kauzy a klientelistické vazby se zároveň stávají ústředními politickými tématy místních samospráv, určují nejen mantinely politického klání, ale například v případě dnes poměrně častého zneužívání (a tedy i následného propadnutí) dotací zásadním způsobem ovlivňují ekonomiku i život v samotných obcích.

Osobní postoje, názory a vnímání korupce jsou nepostradatelnou součástí analýzy celého problému. Vedle tvrdých, ale často „suchých“ dat, která přinášejí informace o výskytu korupčního jednání, je osobní výpověď občanů, kteří se korupci věnují ze své profese, aktivismu či jí byli dokonce postiženi, nezastupitelná. Často se ukazují rozdíly mezi proklamovaným a konkrétně žitým, ukazují se reálné dopady nastavených pravidel.

Nepřehlédnutelnou roli ve výskytu klientelistického a korupčního prostředí hrají sociální a ekonomická specifika jednotlivých regionů a měst. Lze vyzorovat specifika regionálních center, stejně jako menších obcí.

Výstupy semi-strukturovaných rozhovorů ale neukazují jen rozdíly jednotlivých regionů. Naopak často lze vysledovat podobné problémy napříč regiony. Například v Ústeckém, Moravskoslezském, ale částečně i Plzeňském kraji jsou jedny z nejmarkantnějších projevů korupčního jednání (které generují další) naplno spjaté se zdejšími problémy pramenícími z nezaměstnanosti a krize dostupného bydlení. Aktéři korupce zde na těchto problémech parazitují a významně je prohlubují.

Obecně lze říci, že situace se za posledních několik let, dle názoru většiny dotazovaných ze všech regionů, přeci jen zlepšila. Doba, kdy korupce a klientelismus byly přehlíženy, již skončila a leckde byly přijaty skutečně účinné nástroje k jejich omezení, bohužel někde více či méně pouze deklarativně. I přes zlepšení občané stále narážejí na problémy při získávání některých informací, pozorují nepotismus ve veřejné správě nebo ohýbání veřejných zakázek. Velkým problémem jsou v řadě regionů také dotace, které mají sloužit ke zvýšení kvality obyvatel, ale často se stávají lákavou kořistí aktérů korupčního jednání.

Nejen studium jednotlivých kauz z regionů, ale i naslouchání těm, kteří se jim věnují, může zásadním způsobem pomoci identifikovat vedle korupčních rizik i další lokální problematiku. Naslouchání lidem žijícím v regionech, kteří se s korupcí a klientelismem setkávají bezprostředně a „z první ruky“, je nenahraditelnou součástí boje proti těmto negativním sociálním jevům a může vést k ozdravení nejen regionů, ale i celé české společnosti.

Obsah

MANAŽERSKÉ SHRUTÍ	2
ÚVOD	4
KRAJ STŘEDOČESKÝ	6
<i>Zjištění</i>	6
<i>Závěry a doporučení</i>	8
KRAJ ÚSTECKÝ	9
<i>Zjištění</i>	9
<i>Závěry a doporučení</i>	10
KRAJ LIBERECKÝ	12
<i>Zjištění</i>	12
<i>Závěry a doporučení</i>	14
KRAJ JIHOMORAVSKÝ	15
<i>Zjištění</i>	15
<i>Závěry a doporučení</i>	16
KRAJ MORAVSKOSLEZSKÝ	17
<i>Zjištění</i>	17
<i>Závěry a doporučení</i>	18
KRAJ KARLOVARSKÝ	20
<i>Zjištění</i>	20
<i>Závěry a doporučení</i>	21
KRAJ PLZEŇSKÝ	23
<i>Zjištění</i>	23
<i>Závěry a doporučení</i>	24
PŘÍKLADY DOBRÉ PRAXE	25
<i>Příklady občanského aktivismu</i>	25
<i>Nové nástroje samosprávy</i>	25
ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ	26
<i>Podpora místního aktivismu a investigativy</i>	26
<i>Systém školení aktivistů i zaměstnanců veřejné správy</i>	27
<i>Problém podpory sociálního bydlení</i>	27
<i>Kontroly a sankce</i>	27

ÚVOD

Strukturované rozhovory jsou součástí projektu *Mapování rizik korupce v regionech*, který realizuje ASTRA – Asociace pro transparentnost, z. s., v rámci Operačního programu Technická pomoc (reg. č. CZ.08.1.125/0.0/0.0/16_004/0000092) v období 1. 6. 2017 – 15. 12. 2019.

Cílem semi-strukturovaných rozhovorů bylo zachytit subjektivní pohled na problematiku korupce v jejích různých podobách z pohledu vybraných osobností ze sedmi regionů, které se daným otázkám dlouhodobě věnují. Rozhovory proběhly ve Středočeském, Libereckém, Ústeckém, Jihomoravském, Moravskoslezském, Plzeňském a Karlovarském kraji¹, v období březen – květen 2018.

Vytipování respondenti byli osloveni oficiálním dopisem. Mezi oslovenými byli občanští aktivisté, vědečtí pracovníci a vysokoškolské pedagogové, politici, podnikatelé, novináři či lidé, kteří byli korupcí přímo postiženi. Seznam respondentů je uveden v jednotlivých kapitolách. Všem byl po dohodnutém termínu na rozhovor v místě jejich bydliště či působení zaslán okruh otázek, který tvořil jádro rozhovoru.

Okruhy otázek

1. *Míra korupce ve vašem kraji/obci*
2. *Příklady konkrétních projevů korupce ve vašem kraji/obci (úplatky, manipulace veřejnými zakázkami: upřednostnění dodavatele/předražení/na míru šité zakázky atd., protekce: klientelismus, nepotismus, zneužití pravomocí, atd.)*
3. *V jakých oblastech se korupce ve vašem kraji/obci nejčastěji vyskytuje? Příklady (krajská samospráva, obecní samospráva, projekty EU, dotace, zdravotnictví, školství, policie: státní, /obecní, soukromý sektor apod.)*
4. *Veřejné zakázky a možnosti jejich získání ve vašem kraji/obci*
5. *Nejefektivnější opatření ke snížení korupce ve vašem kraji/obci*
6. *Vaše hodnocení krajského/obecního úřadu (hledisko kvality, včasnosti, úplnosti a vstřícnosti při poskytování informací, ochota ke spolupráci s veřejností, účelnost a udržitelnost při nakládání s veřejnými prostředky (včetně dotací a projektů EU), profesionalita úředníků, snižování korupčních rizik/příležitostí, kvalita zadávání a realizace veřejných zakázek, kvalita – objektivita přidělení a realizace dotací projektů EU)*
7. *Znáte ve svém kraji/obci nějaké korupční kauzy?*
8. *Setkání s korupčním jednáním: existuje ve vašem kraji instituce/ organizace, na kterou se můžete obrátit? Je pro Vás zárukou toho, že šetření bude objektivní?*

---

¹ Výběr krajů vychází z výsledků kvantitativní analýzy, kterou ASTA – Asociace pro transparentnost, z. s. realizovala v roce 2017: www.astracr.cz

Výše uvedené okruhy byly doplněny/specifikovány dle průběhu jednotlivých rozhovorů.

Strukturované rozhovory probíhaly v místě bydliště či pracoviště oslovených, byly z nich vyhotoveny poznámky a následně sepsána zpráva za každý region. Tyto zprávy jsou obsahem jednotlivých kapitol.

Vystihují specifika daných obcí a krajů a pojmenovávají některé společné prvky a projevy, které jsou napříč regiony identické. Shrnují i příklady dobré praxe a doporučení v oblasti prevence korupce na regionální/obecní úrovni.

KRAJ STŘEDOČESKÝ

Dotazované osoby:

Podnikatel, aktivní občan, zastupitel, Neratovice.

Vysokoškolská pedagožka, aktivní občanka, Příbram.

Podnikatel, člen orgánů města a aktivní občan, Mělník.

Státní zaměstnanec, aktivní občan, člen orgánů města, Mělník.

Zjištění

Ve Středočeském kraji hraje svou nezastupitelnou roli metropole Praha, která je do značné míry určujícím prvkem veřejného dění v jednotlivých obcích. Nicméně i v rámci kraje vysledovat typické projevy korupce, jako jsou klientelismus a nepotismus, zneužívání pravomocí, politický tlak na úřední osoby nebo ohýbání veřejných zakázek či dotací. Případy lokálních projevů klientelismu a korupce hrají svou významnou roli při každodenním životě obcí, a to minimálně stejně jako korupční kauzy z centrální Prahy nebo ty, které se odehrávají na celostátní úrovni.

U menších obcí jako jsou Neratovice či Mělník lze vyzorovat veliký vliv zdejších vrcholných politiků, kteří jsou ve funkcích již několik volebních období, byť oficiálně mění stranické dresy. Oficiální stranické a ideové rozdíly se ztrácejí a významnějším faktorem je rozdělení vlivu v obci a ve sféře správy jejího majetku.

Jako příklad lze uvést dotační podporu nejrůznějším sportovním oddílům, ve kterých figurují místní politici přímo či jsou s nimi spjatí jinými vazbami a všichni tento status quo respektují. Podpora tak získává ustálenou tradici a zpětně slouží politikům k získání voličských hlasů, což v případě desítek členů sportovních oddílů (a širěji stovek – jejich rodin, přátel atd.) hraje v každých volbách na menších obcích svoji nezanedbatelnou roli.

Dalším negativním trendem spojeným s ustáleností osob ve funkcích je rozdělování veřejných zakázek pro úzký okruh firem. Jako příklad lze uvést kauzu „starostova bytu“ v Mělníku. Partnerka úřadujícího starosty získala za podezřelých podmínek do dlouholetého pronájmu luxusní byt historické části města za podmínky, že do něj bude investovat nemalé částky. Tuto rekonstrukci pak prováděla firma, která následně od města dostávala velké procento stavebních zakázek, a to často tak, že tyto zakázky byly účelově děleny na menší, aby se k nim dodavatel dostal pohodlněji.

Účelové dělení zakázek je obecně problémem menších měst Středočeského kraje. Jen v Mělníku bylo mezi lety 2013 až 2017 zadáno tímto způsobem 120 milionů korun ve veřejných zakázkách v hodnotě do 200 tisíc korun.

I v případě větších měst jako je Příbram lze vysledovat podobné problémy, které přímo souvisejí s ustáleností zdejší politické reprezentace a na ni navázané úředníky. To se projevuje ve stále úzkém

okruhu firem, které pravidelně dostávají veřejné zakázky. Navíc Příbram je celorepublikově známá vlivem skupiny zdejších podnikatelů v čele s Františkem Starkou na chod zdejší politiky, tento vliv se pak neodráží pouze v podpoře místního fotbalového klubu, ale již ve zmíněném výběru příjemců veřejných zakázek.

Nicméně je třeba zmínit, že dotazovaní pozitivně vnímají změny, ke kterým došlo po posledních obecních volbách a ač na radnici zůstávají stejní úředníci, situace ve správě města i v komunikaci s občany se výrazně zlepšila.

Veškeré větší korupční kauzy od devadesátých let do cca roku 2014 jsou podle dotazovaných spojeny s bývalou politickou reprezentací, která ve městě působila více jak dvě dekády. Jako příklady byly uváděny pronájmy lukrativních nemovitostí firmám Františka Starky, které neplatily nájem a radnice jej nevymáhala, nepotismus, kdy příbuzní klíčových úředníků získávali významné městské zakázky (zateplování městských objektů).

Známým je i prodej místní kliniky firmě spjaté s bývalým starostou Josefem Řihákem, kde bylo podáno trestní oznámení, ale bylo odloženo pro nedostatek důkazů. Policista, který vyšetřování uzavřel, se následně stal vedoucím oddělením veřejných zakázek úřadu Středočeského kraje, když se Josef Řihák stal hejtman.

Pro tyto a další kauzy je důvěra v orgány činné v trestním řízení v samotné Příbrami nízká. Naproti tomu v menších obcích jako jsou Neratovice a Mělník je důvěra v tyto orgány vyšší.

Rozdílné postoje jsou i ve vztahu k silným podnikatelským subjektům v jednotlivých městech. Ačkoli v Neratovicích místní Spolana hraje roli silného zaměstnavatele, její zástupce je i zastupitelem obce, dotazovaní se shodli, že na obec nemá žádný vliv a nevyžaduje po jejích orgánech nějakou nestandardní činnost.

Jiná situace je v Mělníku. U zdejší významné společnosti České přístavy je negativně vnímán její vliv na místní politiky, kteří podle mínění občanů například rozhodli o stavbě protipovodňové hráze, která má chránit především její majetek ke škodě místních. Jak bylo uvedeno výše, přes všechny politické změny v Příbrami i zde si udržuje silný vliv podnikatelská skupina kolem Františka Starky.

Občanský aktivismus se většinou soustředí na lokální problém, kdy se občané sdružují kolem určitého obecního problému, který ale často nemusí mít čistě korupční charakter. Někdy se jedná o upřednostňování zájmů velkých podnikatelských subjektů před potřebami místních občanů (stavba protipovodňové hráze v Mělníku).

Naopak v Příbrami lze vyzorovat trvalejší nesouhlas se správou obce, který vyústil k organizaci místních aktivních občanů (začala pracovat již kolem roku 2010), kteří se poté spojili i na kandidátce do voleb a uspěli.

V kraji fungují média, která přinášejí svůj pohled na věc, jsou ovšem otevřeně spojena s místními stranami. Na Mělnicku a Neratovicku jsou to například webové stránky isoutok.cz (provozují je místní členové ODS) nebo Týdeník Mělnicko, který je naopak orgánem ČSSD. Panuje shoda o nízké úrovni investigativní práce lokálních novinářů. Převažují „politicky nebolestivá“ témata a významnou roli hraje i autocenzura. V případě, že se nějaký významnější investigativní novinář objeví, velice často

odchází za prací do metropole. Oproti tomu v Příbrami existuje dlouhé roky úspěšný web pribramsko.eu, který původně vznikl z potřeby nezávislé žurnalistiky a věnuje se i místním kauzám.

Závěry a doporučení

Otevřenost samosprávy a státní správy

Problémem je stále přístup obcí vůči občanům, ale i opozičním zastupitelům či členům kontrolních orgánů obce, kteří například žádají potřebné informace. Neochota úřadů je poskytnout je ale patrná spíše na menších městech, jako jsou Neratovice či Mělník. V Příbrami dotazovaní oceňují, že se po posledních volbách situace výrazně zlepšila, byť mají i nadále výhrady.

V menších obcích by bylo vhodné proškolit úředníky a zástupce místní samosprávy v otázkách poskytování informací občanům a to nejen na vyžádání, ale i komplexně a systematicky (zveřejňování jednání zastupitelstva, rad, informací o výběrových řízeních, stavu klíčových obecních dokumentů jako je obecní plán apod.).

Eliminace nepotismu a přidělování veřejných zakázek užšímu okruhu zadavatelů

Obecný problém, který je vysledovatelný ve všech městech různé velikosti, byť na těch menších může být více patrný. Na místě by bylo proškolení úředníků a osob odpovědných za zadávání veřejných zakázek ze strany expertů, kteří by ukázali rizika takového chování pro obec i její představitele.

Problém souvisí i s výše zmíněnou transparentností samosprávy a její ochotou k otevřenosti směrem k občanům a veřejnosti.

Podpora občanského aktivismu a žurnalistiky

Společným jmenovatelem je neochota lidí se aktivněji angažovat, pokud se problém netýká bezprostředně jejich životů. To souvisí i se zkušeností s neochotou tyto problémy řešit ze strany místních samospráv. Jednou z cest může být větší podpora podobných aktivit ze strany nadací i státu, respektive jejich „profesionalizace“, která by znamenala hlubší občanský zájem o dění v obci, který by se pozitivně projevil v eliminaci klientelistického prostředí.

Podobná situace je i na poli žurnalistiky. Místní média jsou často záměrně „nekonfliktní“, nechtějí se pouštět do ožehavých témat, která s korupcí a klientelismem přímo souvisejí. Existují příklady dobré praxe roky fungujících (bez výjimky pouze elektronických) médií, ale jedná se spíše o výjimky. Řešením by mohla být větší podpora lokální žurnalistické práce ze strany státu či grantových organizací.

KRAJ ÚSTECKÝ

Dotazované osoby

Vysokoškolský pedagog, občanský aktivista.

Politik a bývalý úředník ROP Severozápad.

Podnikatel.

Politik a občanský aktivista.

Zjištění

Ústecký kraj byl za poslední roky spojen s vysokou mírou korupce a klientelismu. Do celostátního povědomí se dostaly kauzy zneužívání evropských dotací prostřednictvím ROP Severozápad, postavy místních kmotrů napojených na zdejší politické strany i korupce mezi příslušníky státní správy a justice.

Podle dotazovaných se ale situace změnila k lepšímu, což souvisí s obměnou politických představitelů na úrovni kraje i velkých měst. Nicméně i tak nelze říci, že by změny byly dostatečné či že by se nejznámější aktéři korupčních kauz z předchozích let úplně svých aktivit vzdali. Dotazovaní vyjadřují přesvědčení, že se stáhli z očí veřejnosti. A to z důvodu medializace jejich kauz, ale i zásahu státu a orgánů činných v trestním řízení.

Jména místních podnikatelů spojených s místními stranami jako Patrik Oulický, Ahmad Raad či Alexander Novák již dnes nefigurují jako oficiální příjemci veřejných zakázek nebo jiné veřejné podpory, byť si dle dotazovaných svůj vliv uchovávají. Příkladem je situace kolem Severočeské vodárenské společnosti, a.s., která stále představuje stabilní a trvalý zdroj stavebních zakázek pro firmy spojené s politickými stranami.

Stopy klientelismu a netransparentního nakládání s veřejným majetkem tak lze v současnosti vyzorovat na menších kauzách, jako je například dodávka hasicích přístrojů v Ústí nad Labem pro město, jeho školy a organizace.

Velkým problémem regionu je obchod s chudobou, který má navíc stále sílící tendenci a není jen otázkou sociální, ale generuje i korupční či čistě kriminální potenciál. V regionu nedávno a opakovaně docházelo ke kupčení s hlasy při obecních i parlamentních volbách (Krupka, Most), kde v sociálně vyloučených lokalitách zdejší samozvaní předáci nakupovali hlasy sociálně slabých obyvatel a zajišťovali podporu vybraných politiků.

Na obchodu s chudobou ve velkém tratí i stát, jelikož systém dávek a dotací na bydlení je stále velice masivní i nepřehledný. Podle dotazovaných i pracovníků profesionálně se zabývajících sociální oblastí se jedná jen v Ústeckém regionu o desítky až stovky milionů ročně, které jsou absolutně nepřehledně posílány ze státních zdrojů na konta obchodníků s chudobou. Jde o velký, ale zatím poměrně přehlížený problém.

Víceméně pozitivní trend odklonu od velkých korupčních kauz lze přičítat místním aktivistům ze sdružení Stop tunelům, kteří situaci v Ústeckém kraji monitorují již přes deset let, ale dle vlastních slov jim dnes „chybějí“ velké kauzy jako v minulosti, své aktivity zaměřují na sledování a připomínkování úkonů samosprávy například v souvislosti s připravovaným územním plánem.

Podobně si počíná i „služebně mladší“ místní sdružení Ústecké šrouby. Pozitivní roli sehráli, dle dotazovaných, i místní novináři, kteří se v minulosti věnovali nejznámějším kauzám a stále situaci monitorují. Příkladem je ústecká pobočka investigativní redakce sdružení Hlídací pes.

Další kladně vnímanou skutečností je obměna i současná aktivita orgánů činných v trestním řízení. Zatímco v minulosti v kraji rezonovaly kauzy s korupcí soudců (Litoměřice, Ústí nad Labem) či propojení policistů s politiky (vysoký představitel policie a bratr bývalého ministra dopravy Aleše Řebíčka), dnes je práce policie a zejména státních zástupců vnímána veřejností pozitivně. Jednoznačně díky zmíněným kauzám, které se podařilo dostat minimálně před soud.

Již více rozporuplně jsou místními aktivisty vnímána nejrůznější protikorupční opatření, ke kterým radnice sahají v posledních letech. Podle jejich názoru se se jedná pouze o kosmetická opatření bez většího dopadu, která mají jen vzbudit zdání skutečného boje proti korupci. To je vidět i na transparentnosti místních úřadů, které s ní oficiálně problém nemají, ale pokud například přijde žádost o informace dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, a týká se politicky ožehavé záležitosti, přicházejí často na řadu byrokratické obstrukce.

Oproti podobným opatřením ze strany politické reprezentace by místní aktivní občané ocenili více celoplošných a obecných legislativních úprav ze strany státu, který by samosprávu donutil k větší transparentnosti. Problémem podle nich nejsou totiž jen politici, kteří se obměnili, ale i úředníci, kteří na svých klíčových místech působí de facto desítky let. Příkladem je stavební úřad v Ústí nad Labem.

Závěry a doporučení

Otevřenost samosprávy a státní správy

Přes proklamovaná protikorupční opatření ze strany nové politické reprezentace, která se k moci dostala kritikou té předcházející, jde pouze o formální kroky často bez reálného dopadu. Stále přetrvávají praktiky z minulosti a neochota poskytovat informace ke klíčovým či politicky ožehavým dokumentům.

Ač v místě fungují aktivní občanské spolky, jejich členové by ocenili pomoc v problematice postupu vůči úřadům. Stejně tak by zaměstnancům samosprávy pomohlo školení, které by ukázalo, že transparentnost není překážkou výkonu funkce úředníka, ale naopak účinnou prevencí před negativními jevy i kritikou.

Eliminace nepotismu a přidělování obecních zakázek užšímu okruhu zadavatelů

I v Ústeckém kraji přetrvávají negativní návyky při nakládání se svěřeným majetkem, které se pak projevují v ohýbání veřejných zakázek pro předem určené dodavatele. Vedle posílení výše zmíněné

transparentnosti může situaci pomoci větší informovanosti dotčených osob, že nejen velké kauzy, kde se jedná o velké finanční částky, poškozují obec a mohou například vést i k trestnímu stíhání.

Podpora občanských aktivistů a investigativní žurnalistiky

Míra závažnosti korupčního jednání v nedávné minulosti vygenerovala zásadní celorepublikové kauzy, které daly vyniknout novinářské práci i občanským aktivitám, jenž se problematice věnují. Taková cesta se ukazuje jako správná a může sloužit jako pozitivní příklad i pro další regiony.

Ačkoli občanské spolky z Ústeckého kraje (například Stop tunelům) přišly se zásadními kauzami z regionu, závisí práce jejich členů pouze na dobrovolnictví a aktivitě lidí v jejich volném čase. To pochopitelně naráží na časové a kapacitní mantinely. Lze se proto domnívat, že by podpora ze strany státu či nadací pomohla podobnou práci ještě více profesionalizovat a zefektivnit. To je kupříkladu vidět na grantové podpoře regionální redakce zpravodajského serveru Hlídací pes.

Sociální oblast a obchod s chudobou

Obchod s chudobou je rostoucím sociálním problémem, který s sebou nese i klientelistický, korupční nebo přímo kriminální potenciál. Na místě je osvěta a větší zapojení profesních organizací, a to jak sociálních (např. Agentura pro sociální začleňování), tak i těch, které se v místě i celostátně zabývají korupcí a klientelismem.

Vzhledem k povaze problému je žádoucí jejich spolupráce, stejně jako spolupráce se samosprávou a státními orgány, včetně těch represivních.

KRAJ LIBERECKÝ

Dotazované osoby

Novinář a spisovatel.

Podnikatel a občanský aktivista.

Vysokoškolský učitel.

Politik.

Zjištění

Liberec, respektive celý Liberecký kraj, byl donedávna vnímán jako region silně zasažený korupcí a klientelismem. Míra propojení mezi politiky a místními podnikateli, soustředěnými zejména kolem největší zdejší stavební firmy, byla známá po celé zemi. Ačkoliv se situace v řadě aspektů změnila k lepšímu, vliv zákulisních hráčů na politiku je v Liberci i v celém kraji stále enormní, jak dokazují četné kauzy a policejní vyšetřování.

Města jako Liberec, Jablonec nad Nisou či Česká Lípa v minulosti patřily k obcím, kde převládalo německé obyvatelstvo. Po roce 1990 přešel konfiskovaný majetek původních obyvatel na obce. Rozprodej nově nabytého obecního majetku vedl často k vytvoření úzké vrstvy podnikatelů, která si zvykla rozmnožovat své zisky v součinnosti s obcí.

Vznikal nepočtený okruh zdejších podnikatelů, jejichž zájmům byl chod obcí doslova podřízen, což se projevilo v konkrétních veřejných zakázkách. Například v Liberci vždy dominovala společnost Syner a město začalo ve velkém stavět a povolovat výstavbu, nesmírně se zadlužilo pro výstavbu hokejové arény, kterou za pro město nevýhodných podmínek využívá Syner. Ve hře byly ale i další zakázky, stejně jako privatizace odpadů nebo zisků ze Severočeské vodárenské společnosti, kde má výhradní smlouvu na stavební práce pro Liberecký kraj opět Syner.

Ustálil se systém, že pokud chtěla kterákoliv firma získat od radnice veřejnou zakázku, vstupenkou jí byla podpora zdejšího hokejového klubu, který patří firmě Syner. V případě Jablonce nad Nisou a fotbalového klubu, který vlastní místní politik a podnikatel Miroslav Pelta. Vedle velkých zakázek se rozvíjel i systém „malých domů“, na kterém profitovali politici přímo spojení se zdejšími radnicemi (bývalý náměstek měl vydavatelství, které bylo výhradním dodavatelem tiskovin pro město a kraj apod.).

Po rozprodeji téměř veškerého majetku se dle respondentů pozornost zdejších politických podnikatelů obrátila na dotace z evropských fondů. V současné době v Libereckém kraji figurují dvě velké kauzy (dotace na kostel svaté Máří Magdalény, dotace pro lázně Chrastava), ve kterých jsou obvinění či dokonce již obžalováni zdejší bývalí i současní vrcholní politici kraje a města. Vedle toho probíhá soudní řízení staršího případu tunelování městského majetku prostřednictvím obecní akciové společnosti Sportovní areál Ještěd.

Další oblastí silně zasaženou klientelismem a korupcí je autobusová doprava, kterou pro kraj Jablonec nad Nisou ze sta a pro Liberec ze čtyřiceti procent (v různých procentech i v dalších obcích) zajišťuje společnost BusLine. Ta sice ukrývá své skutečné vlastníky za offshorovými firmami, ale má silné vazby na místní politiky, a to až na výjimky, napříč většinou zdejších politických stran. Ke smlouvám se společnost BusLine dostala převážně bez výběrových řízení. Na jaře letošního roku proběhl ve společném dopravním podniku měst Liberce a Jablonce nad Nisou policejní zásah, kdy předseda představenstva, ředitel organizace i klíčová osoba stojící za společností BusLine skončili v celách a byli spolu s dalšími šesti lidmi obviněni z korupčního jednání.

Korupční kauzy se nevyhýbají ani libereckému zdravotnictví. V současné době někdejší generální ředitel (dnes ekonomický ředitel) Krajské nemocnice Liberec a Turnov Luděk Nečesaný stojí před soudem a se svou ženou a manažery z farmaceutických firem se zodpovídá z korupce, kdy měl za úplatky poslané do firmy své ženy umožňovat přednostní nákupy pro vybrané firmy.

Poměrně rozšířeným jevem je i nepotismus. Dotazovaní uvádějí příklad obsazování velice dobře placených pozic ve veřejných firmách přáteli současného hejtmana, a to přesto, že dotyční nemají s oborem žádné zkušenosti.

Netransparentní aktivity se odehrávají v Liberci například kolem územního plánu, kdy, dle respondentů, místní primátor zcela jednoznačně podléhá tlaku investorů i za cenu toho, že obelhává veřejnost i zastupitele obce a poradní orgány.

Problémem ve vztahu k veřejné správě je částečná neochota poskytovat informace, ač je transparentnost oficiálně velmi vyzdvihována, a to zejména na úrovni libereckého kraje. Oslovení negativně hodnotí také snížení politické kultury v kraji, kdy se stalo zvykem, že ani obžaloba z korupce nedonutí politiky a manažery ve veřejné správě opustit své funkce (příkladem je z korupce obžalovaný hejtman Martin Půta a ekonomický ředitel liberecké nemocnice Luděk Nečesaný).

Dobře je naopak vnímána práce policie a státního zastupitelství, které se snaží rozplétat zdejší korupční kauzy. Oproti tomu je často negativně vnímána práce některých soudců, kteří vynášejí osvobozující rozsudky, dle názorů dotazovaných často neodůvodněně.

V Liberci vznikaly a zase zanikaly občanské iniciativy, např. „Je čas nemlčet“, jako reakce na zdejší politickou situaci či nějaký lokální problém. Ve městě působí Krajské protikorupční pracoviště, které se monitoringu a watchdogovým aktivitám věnuje od roku 2014, přičemž navazuje na činnost v předchozí organizaci fungující již od roku 2005. Provozuje web www.nasliberec.cz, který má velkou čtenost a stojí za odhalením řady zdejších kauz. Podobná elektronická média, např. Naše Desná či Českolipské noviny pracují i v ostatních obcích. Zatímco zhruba před deseti lety fungovala v místních médiích silná autocenzura a některá témata byla tabu, dnes je situace naprosto odlišná a místní média se až na výjimky problematickým kauzám nevyhýbají. Jedná se i o následek výše zmíněných občanských aktivit.

Závěry a doporučení

Profesionální pomoc místním aktivním občanům

O občany, kteří se dokáží organizovat, není v Libereckém kraji nouze, ale často jim chybí profesionální zázemí a znalosti, jak se mohou domoci informací a svých práv. Společné workshopy nebo například přímé propojení s profesionální organizací, která disponuje právním poradenstvím, by bylo přínosné.

KRAJ JIHOMORAVSKÝ

Dotazované osoby

Úřednice, dopravní expertka, občanská aktivista.

VŠ pedagožka, politička, občanská aktivistka.

Politik, občanský aktivista.

Expert v sociální oblasti, občanský aktivista.

Zjištění

Na úrovni moravské metropole Brna v současnosti nerezonují žádné velké korupční kauzy a dá se říci, že korupce a klientelismus nejsou zásadními problémy, se kterými se zdejší radnice i občanská společnost potýká. To ale neznamená, že tyto negativní sociální jevy vymizely úplně, byť jsou značně eliminovány a pod kontrolou zdejší poměrně silné občanské společnosti.

Většina dotazovaných kladně vnímá zásadní změny, ke kterým došlo v posledních letech, a které vedly k obměně politické reprezentace, části úředníků, ale i změně přístupu zdejší samosprávy k nástrojům omezení korupce a klientelismu. Pozitivní je i změna složení nejrůznějších výborů a dalších nástrojů samosprávy, zastupitelstva nebo rady.

Jako příklad nástroje prevence korupce je zavedený podrobný registr smluv a další otevřená data, která jsou nejen uživatelsky vstřícná k občanům, ale účinně eliminují možné zákulisní snahy o ovlivňování veřejných zakázek. Brno se také závazně stalo členem spolku „Otevřená města“.

I když se i nyní vyskytují pochybnosti, například o správném a transparentním postupu při rozdělování sociálních bytů či zadávání veřejných zakázek malého rozsahu na jejich opravu, oproti minulosti se nejedná o systémový problém. Celkově lze říci, že v tomto sektoru nebyl zaznamenán žádný případ, který by překročil hranici pochybností.

Nadále ovšem existují tlaky z podnikatelského prostředí, které se snaží zvýšit svůj zisk z veřejných prostředků. Jako příklad byla uvedena kauza fotbalového stadionu Lužánky z minulého roku, kdy se vlastník pozemků, se kterými se počítalo pro rozšíření sportoviště, požadoval směnu za několik lukrativních domů v centru města. Ty mu byly přislíbeny, ale po odporu části politické reprezentace a medializaci kauzy ke směně nakonec nedošlo. Podobný tlak na radnici je viditelný i u celostátně známé kauzy přesunu brněnského nádraží.

Jako problém vnímají místní aktivisté spíše než klientelismus určitou „byrokratickou zatuhlost“ a neochotu ze strany úředníků vycházet vstříc potřebám a cílům veřejnosti. Výraznější problém ve vztahu k veřejným zakázkám pak podle brněnských respondentů představuje častý výklad současného zákona o zadávání veřejných zakázek, kdy je jako určující kritérium preferována nejnižší cena. Ačkoliv se tuto praxi nový zákon (zákon č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek) snaží minimalizovat, mnozí úředníci a zástupci samospráv se tím řídí.

Tato skutečnost podle dotázaných pak paradoxně nahrává kartelizaci zakázek i jejich následnému prodražování, jelikož se vítězem často stávají i nezodpovědné či narychlo zakládané firmy, které pak vlastní realizaci zakázky nejsou schopny splnit.

Závěry a doporučení

Otevřenost samosprávy a státní správy

Brno je dobrým příkladem pro ostatní obce, jak má fungovat otevřená, transparentní samospráva. Větší nedůvěra v uplatnění principů transparentnosti je na straně úředníků samosprávy. Řešením situace může být cílené školení.

Reflexe zkušeností ze správy obce

Na příkladu Brna se dá reflektovat problematiku uvádění jednotlivých zákonů a legislativních nástrojů do praxe. Nejen v Brně, ale i na více místech České republiky se zástupci obcí setkávají s problémem, který představuje výklad zákona o zadávání veřejných zakázek (zákon č. 134/2016 Sb.), respektive leckdy přetrvávající konzervativní uplatňování kritéria nejnižší nabídkové ceny pro výběr dodavatele.

Kvůli této zkušenosti jsou často ohroženy celé zakázky, které pak mají zásadní vliv na život ve městě (v Brně například u dopravních zakázek). Dodavatelé jsou často vybráni z nekompetentních a nezřídká účelově vzniklých firem, které podají nejnižší, byť často reálně nemožnou cenu nebo odvedou špatnou práci, která se musí předělávat, hrozí propadnutí dotace a podobně.

Na příkladu Brna by mohla naopak zpětně státní správa reflektovat konkrétní praktické zkušenosti a pomocí seminářů a workshopů se pokusit je zařadit do metodik a tvorby nejlepší praxe.

KRAJ MORAVSKOSLEZSKÝ

Dotazované osoby

Soudkyně.

Politik, občanský aktivista.

Protikorupční expert.

Živnostník.

Zjištění

Na charakteru korupce a klientelismu se v Moravskoslezském kraji zásadní měrou podepisuje zdejší sociální situace. Ta vedla v minulosti často k tomu, že do politiky a správy obcí zasahovali lidé napojení přímo na kriminální činnost a organizovaný zločin. Ale i navzdory těmto skutečnostem lze, podle vyjádření respondentů, sledovat zlepšení situace na poli boje s korupcí.

Dotazované osoby se vyjadřovaly k regionům Ostravy, Opavy a Těšínska. Ve všech třech částech kraje panovala shoda, že největší rozmach korupce a klientelismu byl spojen s dlouholetými vládami dvou velkých stran, ODS a ČSSD.

Na Těšínsku se například skrze stranické buňky dostávali do politiky a vedení obcí lidé napojení na často nelegální činnost spojenou například s nepovolenou výrobou alkoholu, hazardem a podobnými aktivitami, které se rozmohly zejména v 90. letech a na přelomu milénia. Toto prostředí pak vygenerovalo část podnikatelů, kteří svou kariéru spojili s politikou a korupčním jednáním (případ bývalého starosty Českého Těšína Jindřich Sznapky, který byl odsouzen za uplácení).

Ve všech třech regionech v minulosti sehrála významnou roli privatizace nemovitostí, především bytového fondu. K majetku se tak dostávali lidé spojení s místní politikou. V Opavě lze jmenovat případ bývalého trenéra národní hokejové reprezentace Aloise Hadamczika, respektive jeho dcery, kde až Nejvyšší soud rozhodl, že jí město prodalo lukrativní nemovitosti v centru Opavy v rozporu se zákonem.

Podobným problémem bylo uzavírání smluv mezi obcí a podnikateli napojenými na místní politické strany nebo faktická privatizace městských organizací, respektive jejich výnosných částí, jako tomu bylo v případě ostravského dopravního podniku. Velkou míru klientelismu lze dle dotazovaných ve všech třech městech zaznamenat například u sportovních dotací, kdy sportovní kluby patří významným podnikatelům s vazbami na politiky a podpora sportu slouží zpětně jako volební nástroj. Obrovským problémem přesahujícím do dnešních dní je chudoba, respektive nejruznější formy obchodu s ní. Podobně jako v Ústeckém kraji velká míra nezaměstnanosti na Ostravsku vede ke vzniku vyloučených lokalit, kde stát dotuje sociální bydlení, které není pod kontrolou. Dochází tak k masivnímu úniku veřejných prostředků, které končí u obchodníků se sociálním bydlením. V návaznosti na toto podnikání jde ruku v ruce lichva, ale i prokazatelné kupčení s voličskými hlasy, kdy lokální bossové v sociálně slabých oblastech zajišťují pro politiky přísun hlasů

ať již přímo za peníze, jak například potvrdil soud v Českém Těšíně, nebo formou nejrůznějších protislužeb a obchodů s veřejnými financemi a majetkem.

I přes veškeré problémy panuje u všech dotazovaných přesvědčení, že po obměně politického vedení, zejména ve větších městech, se situace mění k lepšímu, respektive nelze pozorovat tak vysokou míru klientelismu jako v minulosti. Neznamená to ale, že problémy nepřetrvávají.

Co se týče vztahu k represivním orgánům státní správy a k justici se dá, dle dotazovaných, říci, že se situace zlepšuje. Podle respondentů je to dáno zejména tím, že se policie i soudy začínají zabývat místními kauzami a jejich aktéry.

V Ostravě i Opavě vnímají zdejší občané negativně transparentnost veřejné správy. U tak velkého města jakým je Ostrava, je překvapující, že stále nejsou elektronicky zveřejňovány všechny materiály z jednání zastupitelstva, s výjimkou několika dní kolem samotného zasedání. V Opavě zástupci radnice odmítají občanům poskytovat validní informace s odvoláním na zákon o ochraně osobních údajů.

Občanský život v regionu není tak silný, jako například na Jižní Moravě. V Českém Těšíně funguje Spolek pro Těšín, v Opavě Sdružení za Opavu, které se starají o život v obci, ale i veřejný prostor. Nicméně například v Ostravě není žádná přímá watchdogová či občansky aktivní organizace a lidé se většinou aktivizují až na základě konkrétních kauz, které se jich bezprostředně dotýkají.

Závěry a doporučení

Otevřenost samosprávy a státní správy

Ač se situace v regionu v posledních letech zlepšuje, stále přetrvávají základní problémy otevřenosti veřejné správy, nedostatečná transparentnost, nezveřejňování podkladů a nevstřícný přístup k žádostem o informace dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím.

Řešením může být proškolení občanské části veřejnosti a úředníků v této problematice – po stránce právní a technologické na základě příkladů dobré praxe.

Eliminace nepotismu a přidělování veřejných zakázek užšímu okruhu zadavatelů

Obecným problémem, který je vysledovatelný ve všech městech regionu, je ohýbání veřejných zakázek a jejich časté vypisování tak, aby skončily u předem vybraných vítězů. Je proto potřebné proškolení úředníků a dalších osob odpovědných za zadávání veřejných zakázek, která by demonstrovala rizika takového chování pro obec, zadavatele i dodavatele veřejných zakázek.

Problém souvisí i s výše zmíněnou nedostatečnou transparentností samosprávy a její neochotou k větší otevřenosti směrem k občanům.

Sociální oblast a obchod s chudobou

Podobně jako v Ústeckém, ale i Plzeňském kraji se i v kraji Moravskoslezském prolínají korupční rizika se sociální oblastí. Tento eskalující sociální problém je místem, dle dotazovaných, pro obrovské zneužívání veřejných prostředků. Na místě je osvěta a větší zapojení profesních organizací, a to jak

sociálních (např. Agentura pro sociální začleňování), tak i organizací, které se v místě i celostátně zabývají korupcí a klientelismem. Podobně je třeba, aby se problematice systémově věnovaly orgány činné v trestním řízení.

KRAJ KARLOVARSKÝ

Dotazované osoby

Podnikatelka, občanská aktivistka, politička.

Podnikatel, občanský aktivista, politik.

Podnikatel, politik.

Zjištění

Specifika klientelistických a korupčních jevů v Karlovarském kraji určují především tři faktory. Jedním je jeho bezprostřední blízkost se soudním Německem, druhým problematika po válce dosídlené oblasti, kde se ne všude podařilo navázat kontinuitu s předchozím vývojem, a faktor třetí – značná lukrativnost některých, zejména lázeňských lokalit, spojená s turistickým ruchem.

Například v Chebu a nedalekých Františkových Lázních sehrála při polistopadovém politickém vývoji blízkost německých hranic zásadní roli. Řada místních podnikatelů se dostala, ale stále ještě snaží, dostat do politiky z prostředí na hranici legality. Jednalo se například o prostředí nevěstinců, bezpečnostních služeb nebo tržnic provozovaných zdejší početnou vietnamskou komunitou. Velkým problémem Chebska jsou také drogy, které jsou na toto prostředí napojené díky zájmu německé klientely.

Vedle toho existence tradičních lukrativních lázeňských sídel přitahovala od 90. let bohaté podnikatele z celé země, ale i ze zahraničí (v případě Karlových Varů z Ruska), kteří zde poté uplatňovali ve velkém svůj vliv na zdejší veřejnou správu, zejména co se investic a výstavby týče.

Známým se stal v nedávné minulosti případ Ivany Doubové, která kvůli klientelistickému chování musela skončit jako šéfka odboru rozvoje a urbanismu a úřadu územního plánování na karlovarském magistrátu. Ve Františkových Lázních byly bývalým vedením města zase nastaveny podmínky pro privatizaci obecního majetku tak, že se staly předmětem policejního vyšetřování pro podezření na vlastním obohacování se ze strany vedení města. Velké tlaky a zákulisní vyjednávání jsou, dle respondentů, zejména v lázeňských městech také kolem příprav místních územních plánů.

Velkou příležitostí pro korupční a klientelistické aktivity se v Karlovarském kraji staly evropské dotace. V Chebu byl v roce 2017 odvolán starosta Petr Navrátil, který byl o rok dříve policií obviněn při rozsáhlém zásahu kvůli zneužívání a machinacím s dotacemi z fondů Evropské unie v rámci regionálního operačního programu Severozápad. Další obvinění regionální politici se angažovali i v konkrétních projektech ROP Severozápad v Chebu i ve Františkových Lázních.

Podle dotazovaných existuje ve všech městech propojení byznysu a politiky a prostředí, které se dá označit jako jasně klientelistické. Jednotlivé, zejména stavební firmy, jsou spojeny s konkrétními politiky. Například v aktuální kauze ROP Severozápad lze, dle respondentů, vysledovat, jak i úředníci odpovědní za administraci dotací jednájí v přímém zájmu podnikatelů, kteří mají zakázky dostat.

Největšími nešvary veřejné správy je podle dotazovaných osob její nedostatečná transparentnost, ačkoli i zde lze za poslední roky sledovat výrazný pozitivní posun. Zatímco například v Chebu nebyly ještě před několika lety zveřejňovány zápisy z jednání rady a zastupitelstva, dnes tomu již tak je. Přesto místní občané stále narážejí na neochotu při poskytování informací. Bývají odmítáni například s odkazem na zákon o ochraně osobních údajů nebo obchodní tajemství. Podobně je tomu i v Karlových Varech, kde se cca od roku 2010 zlepšil systém zadávání veřejných zakázek, a to díky zveřejňování informací.

V Chebu existují dvě občanské aktivity, které se přímo věnují dění na radnici a watchdogové činnosti. Jedním je spolek Oponent a druhým iniciativa mladých právníků Zprávy z Chebu, kteří informují veřejnost na sociálních sítích. V Karlových Varech se lidé sdružují většinou na základě místních kauz, které jim vadí, jako je aktuálně výstavba nového dopravního terminálu v centru města.

Problémem v obou regionech je nedostatečná aktivita novinářů, kteří jsou často buď přímo umlčováni, nebo u nich funguje jistá forma autocenzury.

Pověst státních orgánů a justice není v kraji, dle dotazovaných, na příliš vysoké úrovni, což vychází z historie posledních necelých třiceti let, kdy docházelo k propojení zejména policie s nejrůznějšími podnikateli, místními i zahraničními. Jako příklad je i uváděna deset let stará vražda, kterou měl na Chebsku spáchat brutálním způsobem příslušník policie.

Závěry a doporučení

Otevřenost samosprávy a státní správy

Podle povahy místních problémů by se v místě zcela jistě uplatnila školení občanů, která by jim pomohla získat potřebné povědomí o nástrojích přístupu k informacím, na které mají právo. Taková aktivita by mohla pomoci i místním novinářům, pro které by byla motivací pro jejich další činnost, zejména s využitím příkladů dobré praxe.

Eliminace provázanosti úředníků s podnikatelským prostředím

Tvrdí-li místní respondenti, že velikým problémem kraje je nepotismus a podřízení státní správy i samosprávy zájmům a cílům určitých podnikatelů a s nimi spjatých politiků, rozhodně je nutné vzdělávání úředníků, které by:

- a) zvýšilo povědomost o nelegálnosti takového počínání a mělo do jisté míry preventivní charakter;
- b) dalo by jim do rukou znalosti, jak se podobným tlakům bránit.

Zvýšení občanského povědomí

Často kritizovaným jevem je v Karlovarském kraji nízká společenská angažovanost občanů, jejich pasivita. Možná osvěta o tom, že například dotační příležitosti jsou prostředkem ke zvýšení kvality jejich životů i domovů a zároveň i k rozhodování na co mají podobné prostředky být určeny, by pomohla jejich většímu zapojení. To by zpětně mělo odraz v samotné kontrole chodu veřejné správy a eliminaci negativních jevů jako je systémový klientelismus.

KRAJ PLZEŇSKÝ

Dotazované osoby

Vysokoškolský pedagog, sociální vědec a bezpečnostní odborník.

Vysokoškolský pedagog a občanský aktivista.

Občanský aktivista.

Zjištění

Plzeň je jedním z mála velkých českých měst, kde během posledních dvou volebních období nedošlo k obměně politického vedení, co se stranického zastoupení týče. Situace je tedy po dlouhé roky zakonzervovaná vlivem ustáleného rozdělení vlivu politických stran na chod města a kontrolu nad ním.

Podle dotazovaných platí toto rozdělení moci prostřednictvím vzájemné dohody mezi nejsilnějšími stranami, kdy jedna z nich v minulosti profitovala zejména z prodeje nemovitostí do okruhu spřátelených podnikatelů a druhá pak více ovládala městské firmy a mají prospěch ze zakázek, které tyto společnosti vypisují.

Plzeň plní roli regionálního, ale i celostátního dopravního uzlu, z čehož vyplývá i charakter často problematických veřejných zakázek i napojení stavebních, respektive dopravně stavebních firem, na politiku.

Respondenti zmiňují například výstavbu parkovacího centra Rychtářka, které pro město za 230 milionů vybuodovala firma s neprůhlednou vlastnickou strukturou, navíc napojenou na pražské advokátní kanceláře spojené s celostátně známými korupčními kauzami. Město parkovací dům za nevýhodných podmínek pronajímá soukromé firmě, která z něj generuje několikanásobně vyšší zisk, než činí výše nájmu.

Letitým a velkým problémem v Plzni je, dle dotazovaných, i napojení soukromých společností s prokazatelnými vazbami na zdejší politiky na obecní a veřejné instituce, respektive outsourcing pro veřejný sektor jako takový.

Příkladem může být plzeňský dopravní podnik a na něj napojené právní kanceláře, jejichž jednou z hlavních činností je vymáhání dluhů vzniklých například na základě pokut. Celý systém byl popsán i pořadu ČT „Konečná stanice exekuce“.

Podobný případ funguje i v případě městské protialkoholní záchytné stanice v Plzni, kterou provozuje firma patřící advokátní společnosti, která následně po klientech záchytné stanice vymáhá nemalé částky, zejména pokud ti poté upadnou do exekuce.

Podobné praktiky popisují respondenti i v případě městských bytů. Jejich rozdělování bytů, správu i údržbu, které Plzeň ročně stojí přes 120 milionů korun, pro město zajišťují firmy napojené na politiky. Situace je nepřehledná a existují podezření, že může docházet k zneužívání podpory

sociálního bydlení právě ve prospěch soukromých společností, které plzeňský bytový fond obhospodařují.

Hlavními nedostatky veřejné správy v Plzni jsou netransparentnost a neochota poskytovat informace, zejména na základě žádostí dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím. To se týká zejména městských společností, kde je, dle výpovědí respondentů, možnost získat informace takřka nulová.

V případě státních orgánů a justice nemají dotazovaní pocit, že by měly dobrou pověst. Zejména díky známostem s lidmi z advokátních kanceláří, které pro město a jeho společnosti vykonávají právní služby. Právní prostředí v Plzni také velice utrpělo známou kauzou zdejší Právnické fakulty Západočeské univerzity, kdy se před několika lety místním aktivistům podařilo odhalit rozsáhlou síť na „výrobu“ podvodných právnických titulů.

Občanská společnost v Plzni se aktivizuje zejména na základě konkrétních kauz, jako byly zmíněné „rychlötityly“ zdejší Právnické fakulty nebo úspěšné plzeňské referendum, které znemožnilo výstavbu obřího nákupního centra. Jeho platnost se ale v současné době investoři spolu s některými politiky snaží zpochybnit, a proto vznikla iniciativa „Referendum zavazuje“.

Závěry a doporučení

Otevřenost samosprávy a státní správy

Řešení problémů, na které místní aktivní občané narážejí ve snaze získat od místní správy informace, by napomohla realizace seminářů nebo workshopů na téma: „Jak může občan vyžadovat informace, na které má nárok, a jak se případně bránit, pokud mu to není umožněno.“

Eliminace střetu zájmů, nevýhodného outsourcingu a přidělování veřejných zakázek užšímu okruhu zadavatelů

Outsourcing veřejných služeb je na Plzeňsku velkým prostorem pro korupci. Pokud existuje systém, kdy řadu služeb, které má vykonávat sama veřejná správa, plní najaté soukromé organizace, jejichž činnost je terčem kritiky, je nezbytné vzdělávání úředníků a osob odpovědných za zadávání veřejných zakázek, kteří upozorní na rizika takového často rizikové chování pro obec i její představitele.

Problém souvisí i s výše zmíněnou nedostatečnou transparentností samosprávy a její neochotou k otevřenosti směrem k občanům.

PŘÍKLADY DOBRÉ PRAXE

Až na výjimky lze ve všech zkoumaných regionech na základě informací od oslovených osobností konstatovat, že se situace na poli boje s korupcí mění k lepšímu, byť některé a často zásadní problémy přetrvávají.

Příklady občanského aktivismu

V regionech, kde byla ještě před několika lety míra klientelismu a propojení byznysu s politikou neúnosná, vznikaly jako reakce občanské iniciativy, které si za svůj cíl vytyčily watchdogovou činnost - monitoring jednotlivých kauz nebo systému rozdělování evropských dotací.

Jako příklady lze uvést Ústí nad Labem, Liberec, Opavu nebo Cheb, kde v minulosti propojení podnikatelského a politického prostředí dosáhlo téměř pomyslného vrcholu a stalo se známým i daleko za hranicemi regionů. V těchto městech vznikly občanské iniciativy (STOP Tunelům v Ústí nad Labem, Krajské protikorupční pracoviště v Liberci, sdružení Za Opavu v Opavě, Zprávy z Chebu v Chebu), které se takovým watchdogovým aktivitám věnují a díky své práci si získaly důvěru značné části občanské veřejnosti, ale například i médií.

Podobná situace je i v Brně, kde místní občanský aktivismus dal vzniknout několika iniciativám, které se věnují veřejnému životu a ač část aktivistů vstoupila do přímé politiky (podobně jako v Ústí nad Labem a v Liberci), zbývá dostatek lidí, kteří se „dozoru“ nad chodem města i kraje věnují zdola.

Nové nástroje samosprávy

Se změnou vnímání korupce jako jednoho z hlavních problémů české společnosti, ke které došlo v posledních asi osmi letech, došlo i na místních radnicích k určitým systémovým změnám a zavádění nástrojů, které pomáhají korupci a klientelismus eliminovat.

Někde tyto nástroje mají pouze deklarativní charakter. Jako příklad lze uvést zavedení Etického kodexu zastupitele ve volebním období 2010 až 2014 v Liberci. Podle oslovených se jedná de facto o „mrtvý“ dokument, se kterým se část zdejších zastupitelů ani neztotožnila, natož aby jej respektovala.

Oproti tomu systém oslovování podnikatelů při vyhlásování veřejných zakázek v Karlových Varech, který byl zaveden v roce 2011 (je oslovován větší počet firem, a to i těch menších, je zveřejňováno více informací o zakázce, data jsou dostupnější online online), se ujal a do značné míry zpřehlednil celý proces a podle dotazovaných i radnice ušetřil městu desítky procent nákladů. Podobně tomu

bylo ve Františkových Lázních, kde byla naopak zrušena netransparentní pravidla zadávání veřejných zakázek, která zužovala počet možných úspěšných uchazečů.

Pozitivně se dá hovořit o vývoji v Brně, kde byl zaveden účinný a transparentní registr smluv, město se stalo členem iniciativy „Otevřená města“ a úspěšně naplňuje jeho cíle.

ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ

Podle agentury Czech Credit Bureau za loňský rok všechny obce, s výjimkou Prahy, hospodařily s příjmy 216,5 miliardy korun, z čehož asi 70 procent pochází z daní od státu. To je o polovinu výše, než tomu bylo například v roce 2010. Přitom lze konstatovat, že dohled nad správným hospodařením obcí v České republice má, přes všechna dílčí a lokální zlepšení, stále co dohánět.

Vedle toho je nutné započítat například i oblast čerpání evropských fondů, které se v nedávné minulosti stávaly (a stále stávají) prostředím se zvláště vysokým výskytem rizika korupčního chování. Případy jednotlivých kauz z regionů to jasně dosvědčují. I zde pak jde o obrovské částky, které následně chybí jinde.

Zvláštní problematikou, která vyplynula z vlastního šetření během semi-strukturovaných rozhovorů, je pak otázka zneužívání dotací pro sociální bydlení. Nejen, že se jedná o stále akutnější problém, který musí obce zejména v některých regionech řešit, ale podle dotazovaných zde rovněž dochází k masivnímu okrádání státu o finanční prostředky, které jsou vynakládány zcela neefektivně.

Podpora místního aktivismu a investigativy

Jak ukázal vývoj posledních pěti až deseti let, občanský aktivismus, zejména watchdogové aktivity, se v mnohém vyplatí nejen obcím, ale i státu, který je základním zdrojem jejich příjmů. Jak ukazují příklady například z Liberce či Ústí nad Labem, jsou místní aktivisté – investigativci do značné míry schopni pomáhat či rovnou suplovat kontrolní mechanismy veřejné správy.

Na konkrétních kauzách lze ukázat, že ty, které jsou zdejší aktivisté schopni analyzovat a vynést na světlo, ušetří obcím, státu, ale třeba i Evropské unii obrovské prostředky v řádech milionů či desítek milionů.

Přitom státní podpora protikorupčním organizacím je na velice nízké úrovni, a proto, s výjimkou Prahy a jedině Liberce, fungují podobné organizace na bázi dobrovolnictví a jejich členové se těmto aktivitám věnují ve svém volném čase a za vlastní prostředky.

I tam, kde na veřejnou podporu místní aktivisté dosáhnou, je velice nízká, neumožňuje plnou úhradu pracovních úvazků či možnost platit jednotlivé služby (právní či jiné expertní posudky), které by jejich práci zkvalitnily.

Větší podpora občanských aktivit ale i místních žurnalistů, kteří s aktivisty často spolupracují, je tedy v přímém zájmu fungování státní správy i samosprávy.

System školení aktivistů i zaměstnanců veřejné správy

Jak ukázalo dotazování respondentů, přes většinový pozitivní posun při fungování veřejné správy, stále přetrvávají negativní jevy, které nelze označit pouze za dílčí nešvary.

Jedná se například o neochotu při poskytování informací občanům, nepotismus, usnadňování si práce na radnicích zadáváním práce externím soukromým subjektům, účelové dělení zakázek. Konkrétní příklady jsou uvedeny v jednotlivých kapitolách.

Možným preventivním řešením je osvěta (proškolení) občanů, kteří by se naučili efektivněji bránit svá práva ve vztahu k veřejné správě a seznámení zaměstnanců veřejné správy s riziky výše popsaného jednání.

Vzdělávací aktivity by měly být doplněny informačními materiály z oblasti prevence korupce. Ty by měly odrážet potřeby daného regionu a nabízet občanům, novinářům, zaměstnancům samosprávných orgánů i voleným zastupitelům doporučení pro řešení situací potenciálního rizika korupce (střet zájmů, veřejné zakázky, dotace apod.). Materiály mohou být vytvářeny a aktualizovány ve spolupráci veřejné správy a občanské společnosti a sloužit i jako platforma pro sdílení dobré praxe (webové stránky úřadů, občanských iniciativ).

Problém podpory sociálního bydlení

Během rozhovorů s respondenty semi-strukturovaných rozhovorů vyvstal jeden závažný a společný problém mnoha regionů, a to otázka sociálního bydlení. Nejedná se jen o problém sociální či etický, ale podle dotazovaných jednoznačně korupční, který navíc eskaluje a stát zde přichází ročně o prostředky v řádu desítek, či spíše milionů korun.

Zejména v regionech s vyšší mírou nezaměstnanosti představuje „obchod s chudobou“ stále sílící problém, který se odráží ve zvýšených korupčních rizicích, kdy se jednotliví podnikatelé v tomto oboru snaží ovlivnit místní politiky. Oblast je přitom stále nepřehledná, ačkoliv postupně přibývá dat, která na konkrétních příkladech problém popisují.

V této oblasti je zcela nezbytná spolupráce mezi organizacemi, jako je Agentura pro sociální začleňování, sociálními badateli i aktivisty. Jejich podpora i rozšiřování povědomí veřejnosti o tomto problému. A to i proto, že jde o problém, který generuje napětí ve společnosti a často na sebe váže další aktivity korupční či přímo kriminální povahy.

Kontroly a sankce

Jak bylo popsáno výše, přes všechna dílčí zlepšení, která oslovení respondenti pozorují, stále ve správě obcí přetrvávají „klasické“ negativní jevy spojené s korupcí jako je ohýbání veřejných zakázek, nepotismus, zneužívání svěřené moci a majetku či dotací. Preventivní role školení a podpora místního

aktivismu má svůj velký význam, ale stejně tak musí ze strany státu přicházet i systém účinných kontrol a sankcí.

Jak bylo zmíněno v případě Středočeského či Moravskoslezského kraje (ale platí to i jinde) i v menších obcích lze například pomocí účelového rozdělování veřejných zakázek netransparentně hospodařit s veřejným majetkem v řádech desítek a stovek milionů korun. Jelikož obce jsou významnými příjemci veřejných financí, měla by se státní správa orientovat i na takovéto hospodaření. Pomoci ji může i místní aktivistická scéna, která popsané aktivity monitoruje.

Specifickým odvětvím jsou dotace z Evropské unie, které představují významný prostředek ke zlepšení života obcí, ale jak ukazuje praxe v mnoha regionech, jsou i velikým „lákadlem“ pro jejich zneužívání. Příklady z Libereckého, Ústeckého, ale i Karlovarského kraje jasně ukazují, že kontrola nakládání s prostředky z evropských fondů sice funguje, ale má co dohánět. Opět mohou být pomocnou rukou místní aktivisté, kteří mají o charakteru projektů podpořených evropskými penězi často větší přehled než potencionální kontrola z centra.

O další specifické rovině zneužívání veřejných prostředků, které v regionech ve stále větším měřítku představuje podpora sociálního bydlení, hovoří předchozí podkapitola.